

299 STEPENICA DO JOSIPA BROZA TITA

NATAŠA MATAUŠIĆ □ Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

sl.1. 299 stepenica do Josipa Broza Tita
Zbirka fotografija HPM, Zagreb; snimio:
Mladen Megyery, 2003.

1. Efekt loma svjetlosti

2. U Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu čuvaju se mjesečni izvještaji čuvarice spilja Dobrile Marinković o broju posjetilaca koje je redovno slala Muzeju revolucije naroda Hrvatske, u čijem se sastavu u to vrijeme nalazio Memorijalni muzej VŠ NOV i POJ i NKOJ na otoku Visu, i koji je vodio brigu o Titovoj spilji. Tako je npr. od svibnja do studenoga 1985. Titovu spilju posjetilo 19 980 posjetilaca, a bilo je i slučajeva "kada po cijeli dan autobusi idu gore sve do mrkne noći".

Na otoku Visu nalazi se, zbog njegove geo-morfološke strukture, veliki broj spilja. One veće, kao npr. spilja od Vore ili Vora, spilja na Bardarovići nedaleko Komiže, te Krajicina spilja, koja se nalazi oko 2 km zapadno od sela Oključne djelomično su ili potpuno istražene. Čitav niz manjih spilja i kraških jama (njih oko 70-ak) još je uvijek pretežno neistraženo: spilja Mančinovica, Tvardo, Lipavina, Babina spilja, Čingrijina spilja, Škure spilja, Škulorova spilja, Kokušina spilja, Guića spilja...

I na otočiću Biševu jugozapadno od otoka Visa ima mnogo spilja, a posebno se ističe Modra spilja s pod-morskim i nadmorskim ulazom. Za mirnog mora i sunčanog dana, sunčane se zrake na podmorskom ulazu odbijaju tako da predmete u spilji nad vodom prelijevaju modrom bojom.¹ Modra spilja, jamačno je, uz onu na otoku Capri kod Napulja jedna od najljepših na Jadranu. Viški ribari upozorili su na nju baruna Eugena Ransonnetta, koji je 1884. godine dinamičkom otvorio vanjski ulaz, kroz koji se u spilju i danas ulazi

samo malim čamcem na vesla.. Na otočiću Biševu je i spilja "Medvidina" nazvana po tuljanu, sredozemnoj medvjedici ili "morskom medvidu", koji je nekoć obitavao u spilji.

Zelena spilja, na južnoj strani otočića Ravnik (uz istočnu obalu Visa), nastala djelovanjem morske abrazije, značajna je turistička atrakcija i nautičarska destinacija.

U cilju bržeg i lakšeg razgledavanja prirodnih i povijesnih znamenitosti otoka Visa 1984. godine otvoren je planinarski put "VIS" čija je trasa išla po gotovo cijelom otoku. Jedna od nezaobilaznih točki na tome putu bila je i Titova spilja (Dragomanje pile i Konoba) koja se nalazi oko 1 km sjeverozapadno od naselja Borovika. Tih je godina, samo u ljetnim mjesecima spilju posjećivalo i do 20 000 ljudi.²

Danas, dvadeset godina kasnije, iako bez ikakvih putokaza, oznaka ili reklame Titova spilja i dalje privlači pozornost mnogobrojnih, rijetko slučajnih posjetilaca. O lokalitetu nitko od službenih vlasti ne vodi više brigu, ali

začudno cijela je njegova okolica brižno uređena, čista i bez tragova nasilnog ponašanja (nema uvredljivih grafiti, fekalija, smeća i sličnih ljudskih "suvenira"). Neobičan grafit napisan je zato, na više mjesta po otoku i u gradu Visu (na zidovima kuća, prometnim znakovima na cestama u unutrašnjosti Visa...): troznamenkasti broj: "299". Upravo koliko ima stepenica koje vode od podnožja brežuljka do Titove pećine.

Bivši Muzej revolucije naroda Hrvatske iz Zagreba vodio je brigu, osim o Memorijalnom muzeju VŠ NOV i POJ i NKOJ na otoku Visu i o ovom memorijalnom mjestu na kojem je od 7. lipnja do kraja listopada 1944. godine, veći dio svoga vremena provodio Josip Broz Tito, vrhovni komandant Narodno oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije i predsjednik Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije. Upravo tu je zaključen niz značajnih sporazuma i kontakata sa saveznicima, između kojih je najznačajniji sporazum između NKOJ-a i dr. Ivana Šubašića, kao predstavnika izbjegličke vlade u Londonu. Ovaj sporazum bio je veliki doprinos učvršćenju međunarodnog položaja nove (sad već stare) Jugoslavije.

Po svome dolasku na Vis 7. lipnja 1944. Josip Broz Tito je najprije bio smješten u kući jednog težaka u selu Borovik.³ No, kako su 8. i 9. lipnja cijeli teren oko Borovika nadlijetali njemački izviđačko-lovački zrakoplovi, odlučeno je da se pronade sigurnije sklonište za boravak i rad. Josipa Broza Tita i njegovih najbližih suradnika. Za to su odabrane dvije pećine, prirodna udubljenja u gromadnim kamenim masivima udaljena oko 1 km od sela Borovika. Niža spilja bila je predviđena za smještaj Titovih najbližih suradnika, kao i za povremene sastanke političkog rukovodstva. U drugoj spilji oko 100 metara udaljenoj od prve i na nešto većoj nadmorskoj visini bilo je uređeno sklonište za Josipa Broza. Do spilja se od podnožja brežuljka, dolazilo, uz veći napor, uskom kozjom stazom. Obje su spilje za potrebe boravka u njima bile uređene, proširene i podzidane. Prirodno proširenje veće spilje u obliku predvorja uređeno je za blagovaonicu i za sastanke, a u njemu je u jednom manjem udubljenu uređeno mjesto za Titovog psa, vučjaka Tigra. Od ovoga proširenja odvajala su se, još uvijek unutar spilje

dva veća prirodna udubljenja. U prvom je bio postavljen radni stol i stolica, na kojem se nalazio trofejni njemački induktorski telefon tip M-13m koji je poljsko-kablovskom linijom bio povezan sa centralom centra veze VŠ NOV i POJ.⁴ Drugo udubljenje je klesanjem bilo prošireno i u njega je smješten krevet za spavanje. Podgrađivanjem suhozidom, karakterističnim za mediteranske krajeve i nasipavanjem ispred spilje stvorena je terasasta površina s mogućnošću dobrog pogleda na okolinu. Na njoj su se mogli održavati sastanci većeg broja ljudi. S jedne strane zida napravljena je kamenozidna obrambena ograda (zaštita od mitraljeske vatre, sunca i snažnih vjetrova).⁵ Na sličan način, samo u manjem obimu izvršeni su radovi i u drugoj spilji. Pristup spilji bio je olakšan dotjerivanjem do tada kozje staze, izgradnjom podzidanih kamenih stepenica prema donjoj spilji i dalje prema selu Boroviku.

Godine 1988. prema sačuvanim fotografijama obnovljena je ambijentalna rekonstrukcija unutrašnjosti pećine.⁶ Postavljena su dva stola, 8 stolica, zemljopisna poštanska karta Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, krevet sa slamaricom, posteljinom i vojničkom britanskom dekom zelenkaste boje, te još dvije stolice. U radnom dijelu spilje postavljeni su stol, stolica, željezna peć i umivaonik.⁷

Danas su obje spilje potpuno prazne. Gdje je nestao inventar nitko pouzdano ne zna. U Muzeju se tek nalaze limeni umivaonik i engleska vojnička deka. A posjetioci i dalje dolaze, kako strani, tako i domaći. Na njihova mnogobrojna pitanja nema im tko dati odgovor

sl.2. Podzide spilje, Vis

sl.3. Druga Titova spilja na Visu, gdje je potpisan sporazum Tito - Šubašić, 17. VI. 1944.

sl.4. Pred ulaskom u spilje nalazili se šatori šifranata, 1944. g. Zbirka fotografija HPM, Zagreb, snimio dr. Josip Bakarić, 1944. g.

3. Početkom 1944. godine selo Borovik imalo je 20 domaćinstava s oko 90 stanovnika, a poslije "evakuiranja" neboraćkog stanovništva njihove kuće su stavljene na raspolaganje jedinicama XXVI. divizije I savezničkim jedinicama.

4. Od osobnih Titovih stvari, prema navodima Stojana Pribičevića, koji je u srpnju 1944. godine posjetio Josipa Broza Tita u ulozu izvijestitelja više američkih listova, u spilji su se nalazili dalekozor, poklon sovjetskog maršala Konjeva, kriva kavkaska sablja od tuskog srebra, poklon Prezidijuma Vrhovnog sovjeta, povećalo, jedno veliko parker nalivpero, jedna crveno-plava olovka i kutije neđićevskih i NDH-aških cigareta. Vidi: Dr. Veseljko Huljić, Vis 1941-1945., Split, 1979., str. 456-457.

5. isto, 367-369.

6. Titova spilja je, vjerojatno, bila uređena za posjetioce u isto vrijeme kada i Memorijalni muzej (1964. godine).

7. "U proširenom dijelu - predvorju - i sada stoje namještena 2 stola, 8 stolica i karta većeg razmjera Kraljevine SHS. U odjelu za spavanje postoji barokni drveni krevet sa slamaricom, posteljinom i vojničkom britanskom dekom zelenkaste boje i 2 stolice. U radnom dijelu spilje, gdje se nalaze stol, stolica, željezna peć i umivaonik..." Huljić, 457.

sl.5. Josip Broz Tito u špilji, 1944. g.
Snimio: John Phillips

sl.6. Josip Broz Tito s članovima VŠ NOV i
POJ, Vis, 1944. g.
Zbirka fotografija HPM, Zagreb

sl.7. Josip Broz Tito igra šah, Vis

re. Mogu tek pročitati stihove književnika Vladimira Nazora uklesane na zidu unutrašnjeg dijela spilje⁸ ili tekst spomen ploče postavljene u kamenu druge, manje spilje.⁹

Vrijednost samog lokaliteta i njegovo kulturno-povijesno značenje je neosporno. Razlozi koji su utjecali na njegovo zanemarivanje isključivo su ideološke, odnosno političke prirode i posljedica nepostojanja objektivne povijesne valorizacije osobe po kojoj je cijeli lokalitet dobio ime.

I dok je obnova muzejske djelatnosti, doduše u promijenjenom obliku i uz reinterpretaciju sakupljenog muzejskog materijala kako-tako ponovno zaživjela 1999. godine postavljanjem izložbe u prostorijama bivšeg Memorijalnog muzeja NOV i POJ i NKOJ, *Ususret Zavičajnom muzeju otoka Visa*, za način revitalizacije i prezentacije autentičnog prostora Titovih spilja još nema nikakvog rješenja.¹⁰ Rekonstrukcija ovoga prostora, izgradnja manjeg ugostiteljskog objekta sa suvenirnicom u njegovoj blizini, za što postoji dovoljno prostora, kao i obnova planinarskog puta, ne samo da bi obogatila kulturnu ponudu otoka i omogućila zapošljavanje određen broj ljudi (pretpostavljena suvenirnica, parkiralište, čuvari i vodiči, ugostiteljski objekti...), već bi i jednom od najvećih hrvatskih političara i ratnih vođa 20. stoljeća vratilo zasluženu pozornost.

U promijenjenim društveno-političkim okolnostima u proteklom je desetljeću ukinuto i devastirano mnogo memorijalnih muzeja s tematikom iz Drugoga svjetskog rata, radničkog pokreta i socijalističke izgradnje.

Ako i uvažimo činjenicu da su mnogi memorijali osnivi gotovo isključivo po političkom diktatu, pa čak i

tada kada za to nisu postojali realni uvjeti, kao što je npr. izvorna muzejska građa o memorijalnoj pojavi, sredstva za održavanje, stručni kadar, zapanjuje podatak da od 7 specijaliziranih muzeja revolucije, 4, odnosno 6 specijalizirana memorijalna muzeja kao sastavnih dijelova spomen - parkova ili spomen - područja, te preko 130 zbirki, odjela ili izložbi radničkog i NOP-a, te socijalističke izgradnje koje su djelovale u okviru specijaliziranih ili kompleksnih muzeja, odnosno narodnih sveučilišta ili centara za kulturu, nije ostao skoro niti jedan (izuzetak je Memorijalni muzej u sastavu Spomen - područja Jasenovac) koji bi se isključivo bavio navedenom tematikom.

Za demokratsko društvo kojem je osnova politički, kulturni, pa i ideološki pluralizam, memorijali su i nadalje potrebni kao monumenta i memoria o izuzetnim političkim ličnostima i događajima i njihovom nacionalnom kulturno-povijesnom značenju za lokalnu društvenu zajednicu, pa i šire.

Primljeno: 1. listopada 2004.

8. "Naš vođa od gvožđa je...". Huljić, 457.

9. "Ovdje su od lipnja do listopada 1944. godine održavane sjednice rukovodećeg dijela Centralnog komiteta komunističke partije Jugoslavije i drugih rukovodioca Narodnooslobodilačkog rata."

10. vidi: Pavić, Vladimira i Dautbegović, Jozefina. *Od izložbe do postava Zavičajnog muzeja otoka Visa // Informatica Museologica 30 (1-4) 1999., str. 23-28.*

299 STEPS TO JOSIP BROZ TITO

After Josip Broz Tito came to Vis, from June 7th to the end of October 1944 he was moved to a safer shelter where he could stay and work. For this, two caves were chosen in the form of natural indentations in the massive cliffs about one kilometre from the village of Borovik. Twenty years later, with the aim providing quicker and easier access to the natural and historical monuments on the island of Vis, a hiking trail named "VIS" was opened. The trail passed through almost the entire island, and one of the notable stages along the way was Tito's Cave (Dragomanje spile and Konoba). In 1988 the interior of the cave was restored according to preserved photographs. In the late 1980s up to 20,000 people would visit the cave during the summer months alone.

Today, in 2004, although without any signs or advertisements, Tito's Cave continues to attract the attention of many, and only a few of them come there accidentally. The authorities no longer take care of the site, but, surprisingly, the surroundings are well kept, clean and without traces of vandalism. Unfortunately, the cave itself is completely empty. And while the restoration of museum activities, albeit in a different form and with a reinterpretation of the collected museum holdings, took root in 1999 with the exhibition "Towards a Museum of the Island of Vis" in the rooms of the former Memorial Museum, there are still no solutions for the revitalisation and presentation of the authentic locality of Titos caves.

The authoress concludes that a reconstruction of this locality, with the construction of a small coffee shop or restaurant with a souvenir shop nearby - for which there is ample room - as well as the reconstruction of the hiking trail would not only enrich the cultural facilities on the island and provide employment for people (souvenir shop, parking lot, guides and guards, refreshment facilities and so on), but would also mark the deserved return of attention to one of the greatest Croatian politicians and war leaders of the 20th century.